

establishments and parents in child's upbringing. The technology of mutual pedagogical influence of educators in pre-school establishments and parents on the formation of humane behavior of senior preschool children has been proposed. The basis of this technology is the interconnection of knowledge and ideas that children gain during their classes with their everyday lives. The content of this technology has been presented via the thematic block "With an educator and parents all children grow up humane ones". It outlines the formation of humane behavior of senior preschool children via the attitude towards themselves, people, natural and social environment; coherence with parents in applying methods and means of pedagogical influence on children and the use of an individual approach in the educational process. The individual work of every educational institution and mutual activities of pre-school establishments and the family are provided in accordance with the levels of formation of humane behavior of children, family peculiarities and the possibility of mutual participation of children and adults.

Key words: technology, education, humane behavior, educator, pre-school establishment, parents, senior preschool children.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2018

Н. М. Горопаха

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ

Анотація. У статті подано результати дослідження проблеми підготовки майбутніх вихователів до формування у дошкільників ціннісного ставлення до праці. В основі дослідження лежить компетентнісний підхід до підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти. Автор аналізує зміст професійної підготовки вихователя та доводить, що його можна суттєво поглибити за рахунок доповнення тих навчальних дисциплін, опанування якими формує готовність до трудового виховання дітей (загальної та дошкільної педагогіки, дитячої психології, методик дошкільної освіти). У статті наведено також приклади використання інтерактивних форм проведення лекцій (дискусій, мультимедійних та проблемних тощо).

Ключові слова: трудове виховання; ціннісне ставлення; компетентнісний підхід; інтерактивні лекції.

Постановка проблеми. У педагогіці та психології праця визначається як доцільна діяльність людини, що потребує розумових та фізичних зусиль, спрямованих на видозмінення та пристосування предметів природи для своїх потреб. Праця дуже рано з'являється у житті маленької людини і стає провідним чинником її всебічного розвитку. Одне

з основних завдань трудового виховання дітей полягає у формуванні в них стійкого переконання, що праця є важливою життєвою потребою людини, а її результат – цінністю. Завдяки їй ми не лише отримуємо певний матеріальний продукт або необхідну послугу, а й насолоду від того, що вміємо робити, можливості зробити корисне, відчувати радість взаємодії з іншими, знайти однодумців і друзів, усвідомити свою значущість в цьому світі та його небайдужість до нас [3, с. 16].

Останнім часом рівень трудового виховання дошкільнят в Україні знизився, тому цьому аспекту навчально-виховної роботи приділено значну увагу в Базовому компоненті дошкільньої освіти (2012) [1]. Зокрема, освітня лінія «Дитина у світі культури» передбачає формування ціннісного ставлення до змісту предметного світу, елементарних трудових навичок, самостійності, культури та безпеки праці. Автори Базового компонента дошкільньої освіти підкреслюють, що результатом оволодіння дитиною різними видами предметної та художньої діяльності має стати сформоване емоційно-ціннісне ставлення до процесу та продуктів творчої діяльності, зокрема й трудової, оволодіння навичками практичної діяльності, культури споживання [1, с. 6]. Дитина із сформованою предметно-практичною компетенцією обов'язково виявляє ціннісне ставлення до результатів людської праці, розуміє її необхідність і мотивацію [1, с. 13].

Аналіз сучасної практики формування у дітей дошкільнього віку ціннісного ставлення до праці свідчить про існування нагальної потреби в оптимізації підготовки майбутніх педагогів до трудового виховання дошкільників і, посилення уваги до формування ціннісних ставлень дитини. У той же час, у змісті фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів є достатньо невикористаних можливостей для формування у студентів власних ціннісних орієнтацій, які склали б основу їх готовності до виховання у дітей ціннісного ставлення до світу і, зокрема, до результатів людської праці.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. За останні десятиріччя в Україні було проведено багато досліджень, у яких розкриваються загальнотеоретичні проблеми підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах (І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Кузьміна, А. Ліненко, Л. Міщик, Г. Нагорна, Л. Хомич тощо); становлення і розвиток готовності студентів до певного виду педагогічної діяльності (І. Вужина, Н. Волкова, Т. Жаровцева, Г. Троцько, О. Шпак та інші); формування готовності, спрямованої на особистісне і професійне удосконалення майбутніх педагогів: морально-психологічної готовності (Л. Кондрашова), готовності до професійного саморозвитку (О. Пехота), до інноваційної професійної діяльності (І. Дичківська), до саморегуляції педагогічної діяльності (В. Чайка) тощо [6].

Особливості професійної підготовки фахівців дошкільньої освіти розглядаються у дослідженнях Г. Беленької [2], Н. Лисенко, Т. Поніманської [4], Т. Танько, О. Федій тощо. Науковцями визначено

теоретико-методологічні засади підготовки фахівців у сучасних умовах, доведено, що сутністю професійно-педагогічної підготовки є система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності майбутнього педагога до професійної діяльності.

У підготовці фахівців з дошкільної освіти на сучасному етапі провідним є компетентнісний підхід, що передбачає формування у них системи професійних компетенцій. Зокрема, у роботах Г. Беленької [2], Т. Поніманської [4] та низки інших обґрунтовано сутність поняття професійної компетентності та основні її складові, виокремлено принципи формування професійної педагогічної компетентності вихователя дітей дошкільного віку. Особливо важливими у контексті досліджуваної нами проблеми ми вважаємо принципи, визначені Т. Поніманською [4; 5] – автором концепції підготовки фахівців з дошкільної освіти у Рівненському державному гуманітарному університеті:

- пріоритет загальнолюдських духовних цінностей у підготовці майбутніх спеціалістів, перехід від прагматичної орієнтації до педагогічної діяльності в ім'я людини, усвідомлення науково-професійних проблем через їх значимість;

- усунення тенденцій вузькопрофесійного мислення у викладанні спеціальних дисциплін;

- формування у студентів потреби та здібності до пізнавальної творчості, критеріальних основ формування наукового світогляду, що забезпечує пріоритет людини та її цінностей над засобами діяльності та витратами на розв'язання вузькопрофесійних проблем;

- гуманістичний характер виховного процесу на базі формування у студентів загальнолюдських, соціально-політичних, професійно-трудова, моральних, естетичних й інших цінностей та інтересів;

- формування у студентів культури творчого мислення, схильності до науково-педагогічного аналізу, творчого підходу до розв'язання професійних проблем.

Мета статті: представити результати дослідження проблеми підготовки майбутніх вихователів до формування у дітей ціннісного ставлення до праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експериментальне дослідження розпочалося з аналізу змісту підготовки фахівців спеціальності «Дошкільна освіта». Зокрема, ми проаналізували освітньо-кваліфікаційні характеристики та освітньо-професійні програми підготовки бакалаврів і магістрів. При цьому нашою метою було виявити, які виробничі функції, задачі діяльності та професійні уміння, передбачені освітньо-професійною характеристикою бакалавра та магістра, мають забезпечити готовність до здійснення трудового виховання дітей дошкільного віку, і як вони реалізуються у змісті освітньо-професійної програми вказаної спеціальності та програмах окремих навчальних дисциплін.

Підсумувавши результати аналізу, можемо зробити висновок, що у змісті всіх основних виробничих функцій вихователя закладу дошкільної освіти наявні задачі діяльності, пов'язані з організацією дитячої праці, використання її як засобу виховного впливу на дитину-дошкільника. Так, наприклад, діагностико-прогностична функція включає задачу вивчення стану та особливостей розвитку трудової діяльності дітей. Навчально-розвивальна функція передбачає навчання дитини через залучення до праці в природі, ознайомлення дітей з працею дорослих та трудовими традиціями українського народу, формування у дошкільнят доступних елементів культури праці, навчання різним видам художньої праці тощо. Виховна функція включає задачу формування моральних якостей дітей у спільній трудовій діяльності, виховання працелюбства тощо. У випускника має бути сформована система умінь, які забезпечують реалізацію названих завдань діяльності і складають основу його професійно-практичної компетентності. При цьому більшість умінь повинні бути сформовані уже в бакалавра, на наступному (магістерському) рівні фахової підготовки вони поглиблюються, доповнюючись організаційно-методичними аспектами та вміннями працювати у відповідному напрямку не лише з дошкільниками, але й зі студентами.

Аналіз освітньо-професійної програми та програм навчальних дисциплін, передбачених навчальними планами спеціальності «Дошкільна освіта», підтверджує, що формування готовності майбутніх вихователів до здійснення завдань трудового виховання дошкільників складає важливу частину змісту їх фахової підготовки. Представимо результати цього аналізу у формі своєрідної структурно-логічної схеми (рис. 1.), у якій відобразимо навчальні дисципліни, програми яких включають ті чи інші аспекти досліджуваної нами проблеми.

Вивчення питань трудового виховання дітей розпочинається у курсі загальної педагогіки, який закладає загальні педагогічні засади готовності майбутніх вихователів до трудового виховання дошкільнят. Передбачене засвоєння студентами сутності поняття «трудове виховання», його мети та завдань на різних вікових етапах, усвідомлення значення формування у підростаючих поколінь ціннісного ставлення до праці та її результатів.

Теоретичне підґрунтя для вироблення умінь здійснювати трудове виховання дошкільників студенти отримують, опановуючи такі навчальні дисципліни, як дитяча психологія та дошкільна педагогіка, які вивчаються паралельно, взаємодоповнюючи одна одну. На основі психологічного аналізу своєрідності трудової діяльності дітей та її становлення, розглядаються педагогічні закономірності формування трудових умінь дошкільників у різних видах праці, обґрунтовуються форми організації праці дітей дошкільного віку та прийоми керівництва нею, ознайомлення дітей з працею дорослих тощо.

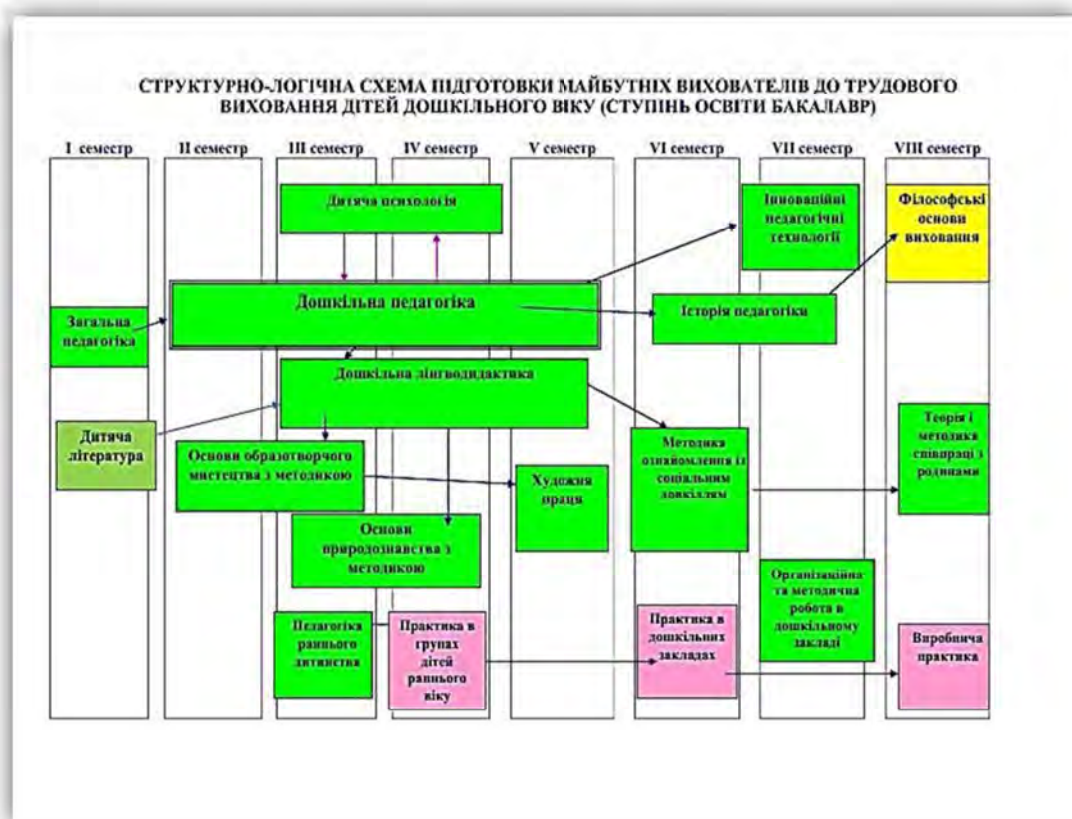

Рис. 1. Структурно-логічна схема 1.

Поглиблюються і конкретизуються теоретичні знання студентів під час вивчення окремих методик дошкільної освіти, інших навчальних дисциплін. Зокрема, під час вивчення методики ознайомлення дітей з природою у студентів формуються більш ґрунтовні знання щодо керівництва працею дітей у природі та закріплюються уміння здійснювати відповідні трудові дії та навчати цим діям дітей дошкільного віку. Опановуючи методику керівництва образотворчою діяльністю дітей та художньої праці, майбутні вихователі набувають умінь керувати ручною, художньою працею. А під час вивчення методики ознайомлення з соціальним довкіллям розширюють свої знання щодо використання різноманітних форм та методів ознайомлення дітей з працею дорослих (екскурсій, спостережень, читання художньої літератури, розповідей вихователя та бесід з дітьми тощо). Важливим теоретичним джерелом є також історія педагогіки, що передбачає вивчення студентами найвідоміших систем трудового виховання дітей (Й.-Г. Песталоцці, С. Русової, А. Макаренка тощо). Уміння створювати умови для трудового виховання дошкільників, оцінювати його результативність формуються на основі знань, які майбутні вихователі отримують під час вивчення курсу «Організаційно-методична робота в закладі дошкільної освіти».

До навчального плану бакалавра включено також вибіркочу навчальну дисципліну «Філософські основи виховання», вивчення якої

сприяє засвоєнню студентами методологічних засад щодо здійснення трудового виховання дітей, обґрунтовує формування у них ціннісного ставлення до праці та її результатів.

Практичні вміння керівництва працею дошкільників формуються у студентів під час педагогічної практики в групах дітей дошкільного віку (6 семестр), а вміння аналізувати умови для трудового виховання та його результативність – під час виробничої практики (8 семестр).

Отже, освітньо-професійна програма напряму «Дошкільна освіта» включає підготовку майбутніх вихователів до здійснення трудового виховання дітей. Однак при цьому формування у дошкільнят ціннісного ставлення до праці переважно зводиться до ознайомлення з працею дорослих, виховання бережливості, основ екологічної та економічної культури дитини тощо. Тому випускники бакалаврського рівня виявляються краще підготовленими до реалізації організаційної, а не виховної функції у процесі трудового виховання дошкільників.

Щоб підтвердити це, ми провели діагностування рівня готовності студентів четвертого (бакалаврат) та п'ятого (магістратура) курсів до здійснення трудового виховання дітей у закладі дошкільної освіти, використали два діагностичних завдання: тести та педагогічні ситуації. Здійснивши кількісний та якісний аналіз відповідей, змушені констатувати, що студенти четвертого та п'ятого курсів демонструють приблизно однаковий – середній – рівень готовності до організації трудового виховання дітей дошкільного віку. Якісний аналіз підтверджує, що загалом студенти оперують знаннями, отриманими в курсі дошкільної педагогіки. Тому здійснити психологічний аналіз трудової діяльності їм важче, ніж проектувати педагогічне керівництво нею. Питання вибору показників ціннісного ставлення до праці збило студентів із пантелику, і жоден опитаний не зміг виділити усі правильні варіанти відповідей. Обговорення педагогічних ситуацій показало, що хоча студенти випускних курсів загалом уміють оцінювати ефективність тих чи інших методичних прийомів керівництва працею дітей, демонструють вміння прогнозувати можливі результати педагогічної діяльності, намагаються врахувати власний досвід організації трудової діяльності дошкільників, набутий під час педагогічної практики, проте дають у більшості стандартні відповіді, не виявляють самостійності та педагогічної творчості.

Щоб змінити ситуацію, ми спробували відшукати у виокремленій нами структурно-логічній схемі підготовки майбутніх вихователів до трудового виховання дошкільників можливості для поглиблення того аспекту, який ми досліджуємо. Представляємо їх у доповненій структурно-логічній схемі (рис. 2.).

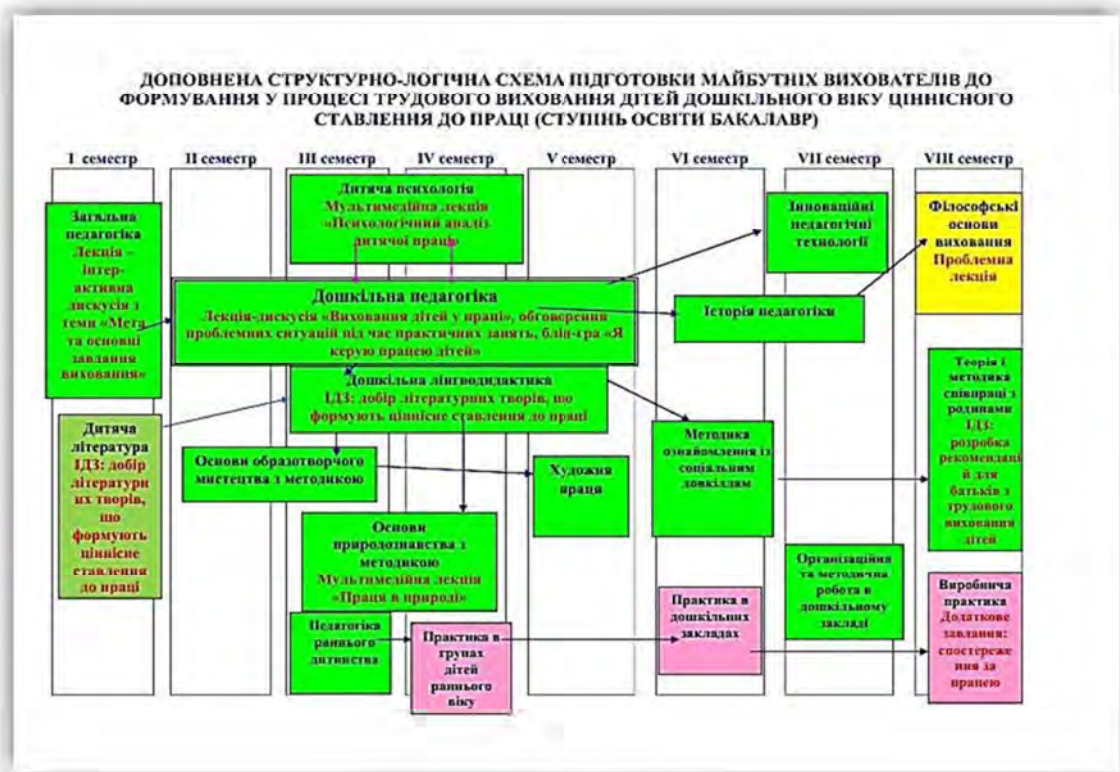

Рис. 2

Важливим є також пошук форм навчальної роботи, які можуть задовольнити сучасний попит студентів, сформувати необхідні компетентності, професійно-особистісні якості майбутніх педагогів. Це вимагає нового підходу до традиційних університетських форм навчання, зокрема, лекцій, яким ми пропонуємо надати інтерактивного характеру. Уже в роботі з першокурсниками доцільне включення до лекції із загальної педагогіки елементів інтерактивної дискусії, у якій студентам пропонується проаналізувати власну систему цінностей та оцінити вплив різних факторів (родини, школи, суспільства загалом, власного досвіду суспільно корисної трудової діяльності) на формування ціннісного ставлення до праці. Інтерактивний характер можуть також мати мультимедійні лекції, до підготовки яких залучаються студенти. Наприклад, третьокурсники під час педагогічної практики отримують завдання провести індивідуальні бесіди з дошкільниками про працю дорослих, ставлення дітей до праці та її результатів. Отримані відомості оформити у вигляді мультимедійної презентації. Під час лекції, якою завершується тема «Трудове виховання дошкільників», викладач може запропонувати студентам проаналізувати зібрані відомості, висловити власну думку з приводу побаченого, спробувати самостійно зробити висновки щодо можливих шляхів подальшої роботи вихователів у цьому напрямку.

На четвертому курсі доцільно запланувати проблемну лекцію з дисципліни «Філософські основи виховання». Тема «Гуманізація навчання і виховання як загальний напрямок філософії педагогіки» передбачає

розкриття низки філософських підходів гуманістичного спрямування, зокрема й аксіологічного аспекту, сутність якого становить філософське осмислення цінності людського буття, особистісних взаємин. Аналізуючи обрані філософські підходи на початку лекції, ми спеціально не надавали жодному з них пріоритету, приховуючи власну позицію, щоб не формувати жодних установок, які могли б вплинути на розмірковування студентів. Зазначимо, що вони не одразу виявили ту активність, якої ми очікували, плануючи проблемну форму викладу лекційного матеріалу. Тому довелося обґрунтовувати власну точку зору, залишаючи все ж місце і для аргументів «проти неї». Як і передбачалося змістом лекції, в результаті обговорення проблеми, студенти спільно дійшли висновку, що тенденції визнання унікальності особистості, посилення аксіологічного аспекту педагогіки, осмислення її теоретичних і практичних результатів з позицій цінності людського життя, орієнтації на культурологічні способи вирішення глобальних та індивідуальних проблем мають системне методологічне значення для нової гуманістичної парадигми виховання. Відзначимо, що процес обговорення спрямовувався таким чином, щоб студенти зрозуміли, що саме аксіологічний підхід органічно притаманний гуманістичній педагогіці, оскільки людина розглядається в ній як вища цінність і самоціль суспільного розвитку. У цьому зв'язку аксіологія може стати основою нової філософії освіти і відповідно – методології сучасної педагогіки в цілому і, зокрема, скласти методологічну основу процесу трудового виховання дітей, головною метою якого є формування ціннісного ставлення до праці та її результатів [5].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, науковий аналіз підтверджує, що ціннісне ставлення дітей дошкільного віку до праці та її результатів формується за умови наявності у них знань про трудову діяльність як джерело матеріальних і духовних сил суспільства, інтересу до праці та досвіду спільної трудової діяльності з дорослими та однолітками. У зв'язку з цим зміст підготовки фахівця з дошкільної освіти може бути суттєво поглиблений за рахунок доповнення відповідних тем навчальних дисциплін, опанування якими формує готовність майбутнього педагога до трудового виховання дітей (загальної та дошкільної педагогіки, дитячої психології, методик дошкільної освіти). Головною умовою формування готовності майбутніх вихователів до формування у дітей ціннісного ставлення до праці є використання інтерактивних форм проведення лекцій (дискусій, мультимедійних та проблемних тощо).

Для більш ґрунтовного засвоєння теоретичних знань, формування необхідних умінь і навичок, поєднання теоретичних знань із практикою педагогічної діяльності необхідно не лише навчити студентів отримувати готову інформацію та підкріплювати отримані знання практичним досвідом, а й спонукати їх до самостійного пізнання, відкриття педагогічних істин, постійних творчих пошуків, аналізу на основі теоретичних знань явищ і фактів педагогічної практики. Розв'язання

вказаних завдань можливе лише за умови використання інтерактивних форм самостійної навчальної діяльності, яка є важливою складовою університетського навчання. Пошуки таких форм і складають перспективи подальших розвідок теми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий редактор А. М. Богуш. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г. В. Беленька. – К.: Світоч, 2006. – 304 с.
3. Борисова З. Н. Виховання в праці / З. Н. Борисова, Т. В. Введенська. – К.: «Радянська школа», 1977. – 77 с.
4. Підготовка фахівців з дошкільної освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу / за ред. Т. І. Поніманської. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 304 с.
5. Поніманська Т. І. Мотиваційно-ціннісна готовність педагога до гуманістичного виховання дітей / Т. І. Поніманська // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. – 2003. – Випуск 5. – С. 232- 236.
6. Формування професійної компетенції майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу / За загальною редакцією проф. С. І. Якименко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 464 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (nova redaktsiia). [The Basis Component of Preschool Education (new edition)] / Naukovyi redaktor A. M. Bohush. – K.: Vydavnytstvo, 2012. – 26 s. (in Ukrainian).
2. Bielienka H. V. Vykhovatel ditei doshkilnoho viku: stanovlennia fakhivtsia v umovakh navchannia: monohrafia [Mentor of Preschool Children: Formation a Specialist in a Learning Environment: a monograph] / H. V. Bielienka. – K.: Svitoch, 2006. – 304 s. (in Ukrainian).
3. Borysova Z. N. Vykhovannia v pratsi [Upbringing in labor] / Z. N. Borysova, T. V. Vvedenska. – K.: “Radianska shkola”, 1977. – 77 s. (in Ukrainian).
4. Pidhotovka fakhivtsiv z doshkiinoi osvity za kredytno-modulnoiu systemoiu orhanizatsii navchalnoho protsesu [Training of Specialists in Preschool Education for the Credit-module System of Educational Process] organization / za red. T. I. Ponimanskoyi. – K.: Vydavnychiy dim “Slovo”, 2010. – 304 s. (in Ukrainian).
5. Ponimanska T. I. Motyvatsiyno-tsinnisna hotovnist pedahoha do humanistychnoho vykhovannia ditei [Motivational-value Readiness of the Teacher for the Humanistic Education of Children] /

T. I. Ponimanska // Problemy suchasnoi pedahohichnoyi osvity. Seriya: Pedahohika i psykholohiya. – 2003. – Vypusk 5. – S. 232 – 236. (in Ukrainian).

6. Formuvannia profesiynoi kompetentsii maybutnoho vchytelya v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu [Formation of the Professional Competence of the Future Teacher in a Higher Education Institution] / Za zahalnoiu redaktsiieiu prof. S. I. Yakymenko. – K.: Vydavnychyy Dim “Slovo”, 2011. – 464 s. (in Ukrainian).

Аннотация. В статье представлены результаты исследования проблемы подготовки будущих воспитателей к формированию у дошкольников ценностного отношения к труду. В основе исследования лежит компетентностный подход к подготовке специалистов в области дошкольного образования. Автор анализирует содержание профессиональной подготовки воспитателя и доказывает, что его можно существенно углубить за счет дополнения тех учебных дисциплин, овладение которыми формирует готовность к трудовому воспитанию детей (общей и дошкольной педагогики, детской психологии, методик дошкольного образования). В статье приведены также примеры использования интерактивных форм проведения лекций (дискуссий, мультимедийных, проблемных и т.д.).

Ключевые слова: трудовое воспитание; ценностное отношение; компетентностный подход; интерактивные лекции.

Abstract. The results of the study of the problem of preparing future educators of preschool children for the formation of a value attitude towards work in preschoolers are presented in the articles. As the author stated in the content of the professional training of future teachers of preschool institutions there is sufficiently unused opportunities for students to form their own value orientations, which would form the basis of their readiness to raise children's value attitude to the world and, in particular, to the results of human labor. It is determined that the value relation of children of preschool age to work and its results is formed provided that they have knowledge of labor activity as a source of material and spiritual forces of society, interest in work and experience of joint work with adults and peers. The basis of the research is the competent approach to the training of specialists in the field of preschool education. The author analyzes the contents of the teacher's professional training and proves that it can be substantially deepened by supplementing those educational disciplines, the mastery of which forms the readiness for the labor education of children (general and preschool pedagogy, child psychology, methods of preschool education). The article also provides examples of the use of interactive forms of lectures (discussions, multimedia and problem, etc.).

Key words: labor education; value relation; competency approach; interactive lectures.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2018